M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref. /

Ser. 128

Title: Wakon Nyaya Nyaya (Vadartha)

128

Vādārtha

		Work on Navya-Nyaya	Title
		Gadadhara	Author
			Editor
		Samvat 1772	Year, Vols.
			Publisher
128		(	Remarks

भा॰ लतुल भुत म प्रभु रवक्र तन्न मात महा प्रान दानखीतान संतो भतस [illegible] द्विज प्र णीता श्री नंदिनादन मो दमानमानस
[illegible] तं ॰ ॰ ख्त ला दं त खी मैं तिनी खी मैं त सिंहल पूरपूरी ल्ला रणाका रणा॰ भुलाफ लो॰ नला खिल राजपत श्री
रक्ष नयना मिलिनिल श्रवणो [illegible] उिराजी नपिरउ नागपुर पशः श्री खीडमारिड तजगदराउ॰
नि घ्नप घ्नपा रा भारावलुप्त दत्तमेदनीपतिमु राउ मराउली मंगराउल वराधि श्रपूर्त्ति मिहीमराउल बलबदखिलदलन लीलाखीडल॰
विलसदवनी-- [illegible] विप्रावरा इविरा धारा धारभा [illegible] राधार॰ श्री मोदमोदमान गोविन्दफुरारी रमरा
वरराास्मररा [illegible] लालिदित [illegible] अभीरानंदश्रीद॰

128

१ श्रीगणेशाय नमः॥ बुद्धिर्नाम क श्चित् आत्मविशे[redacted]षगुणस्तद्धवस्थितिर्यामरणाधारणानुभववल्लादेवं सा च सविषयिकाउक्तवर्मि
ताहं कुद्धतीत्याघटादिविषयकत्वेनैव तदवगाहनात् घटादिनिष्ठं तद्विषयत्वं च ततः प्रतियोगिकः संबंधविशेषः स नुभ्रतियो
गिकादिवत्स्वरूपानतिरिक्त एव वक्तुं तेन स्वरूपेणैवोपपत्तौ अतिरिक्तकल्पनायामप्रमाण्यत्वात् न च तादृशसंबंधस्य ज्ञानस्वरू
पत्वे स्वरूपानतिरिक्त एव वक्तुं तेन स्वरूपेणैवोपपत्तौ अतिरिक्तकल्पनाया अप्रामाण्यत्वात् न च तादृशसंबंधस्य ज्ञानस्वरू
पताविषयस्वरूपतावास्वीक्रियते तत्र विनिगमनाविरहाद् उभयस्यैव संबंधत्वं कल्प्यते तदूपेत्यपालाघवेनैतिरिक्तसंबंधत्वेनातिरि
क्तकल्पनमेवोचितमिति वाच्यं। विषयतायां विषयस्वरूपत्वे विषयेन सममतस्याश्राधाराधेयभावानुपपत्तिरतो ज्ञानस्वरूपताया ए
१४ वतस्या ईयमात्रामे दे पिक्राधाराधेयभावोपाममे घटो ज्ञानविषयता वानितिवद्ध[redacted]दोघटत्वानिनिष्प्रतीत्यापत्तेः न च विषय[redacted]
तालावच्छिन्न निरूपिताधिकरणत्वेन घटादावुपेयते न घटत्वावच्छिन्नाधिकरणत्वेनैतिप्रसंगादिति वाच्यं तदवच्छिन्ननिरूपितत्वस्य
तद्दीप्रयनिरूपितत्वविलक्षणस्य दुर्वचत्वात् अस्तु वा विनिगमनाविरहाद् उभयमेव विषयत्वं तथापि तादृशोभयस्य ज्ञानादतिरिक्त राम
विषयतायास्तत्तज्ज्ञानादिसंबंधतायाश्च कल्पनापेक्षया तदुभयस्य ज्ञानादिसंबंध[redacted]त्वकल्पने गौरवाभावकाः १

ज्ञा १ न १ घ २
ह[illegible]नसिद्धत्वानुपपत्तिः। न च अ[redacted]विषयत्वं पदार्थान्तरमेव न तु स्वरूपसंबंधविशेषः तथाहि ज्ञानविषयतायाः स्वात्मकत्वे ज्ञाना
धिकरणकालस्य ज्ञानविषयतापत्तिः। कालनिष्ठतत्संबंधस्यापि तत्स्वरूपानतिरिक्तत्वात्। एवं स्वाभावेन समं प्रतियोग्यनु
योगि भावता न संबंधस्यापि स्वरूपानतिरिक्तत्वापि घटादिज्ञानस्य[redacted]घटादिविषयत्ववत् स्वाभावविषयकत्वस्यापत्तिः। कालादे
र्ज्ञानादिसंबंधस्यातिरिक्तत्वे च विनिगमनाविरहाद् विषयनिष्ठतत्संबंधस्याप्यतिरिक्तत्वसिद्धिर्निःप्रत्यूहैव। एवं विषयताया
ज्ञानस्वरूपत्वे घटपटाविमौ इत्याद्यसमूहालंबनात्मके कज्ञानीयघटपटादिनिरूपितानां विषयनिष्ठविषयतानां एक[redacted]न ताहृश क्ये ५
ज्ञानानां घटत्वपटत्वाघवच्छिन्नघटपटादिनिष्ठविषयताकत्वस्य भ्रमत्वापत्तिः। न च अतनिष्ठधर्मावच्छिन्नतन्निष्ठविषयताशा
लित्वं कुत एव भ्रमत्वात् तादृशज्ञानानां तन्न रं घटत्वेन पटं जानामीत्याकांक्षानुव्यवसायापत्तिश्च घटत्वाघवच्छिन्नपटनिष्ठविषय २३
ताकज्ञानस्यैव तादृशानुव्यवसायविषयत्वात्। न च तादृशसमूहालंबनीयघटपटादिनिष्ठविषयतायाः एकापि साविष
यताघटत्वाघवच्छिन्नविषयतात्वेन घटएववर्तते पटत्वाघवच्छिन्नविषयतात्वेन पटएववर्तते अतो न तादृशाधियो भ्रम

वा पत्तिः तदवच्छिन्नोर्धर्मः तदवच्छिन्नविषयतावेत्तत्वं निर्णयविषयतातत्प्रतियोगित्वएवतानस्यभ्रमत्वात्तवानादृशसम्बन्धा
२ लवनानंतरमुक्तानुपपत्तिःअप्रसंगाः।घटत्वावच्छिन्नविषयतात्वेनपटादिविषयतात्र निपोगित्वएवतानस्यतद्धि
षयत्वादिनिवाच्यंप्रतःपटत्वाघ[redacted]वच्छिन्नविषयतात्वेनघटादिरूपत्वंहिनदूपावच्छिन्ननिरूपितघटादिनिष्ठाधिक
रणतात्वंतादृशीवाधिकरणतापदिपुष्टविषयतावावच्छिन्ननिरूपिताधिकरणतातोःनतिरिक्तानएतादृशतानीयघटादि
सु५ निष्ठविषयतापामपितादृशाधिकरणत्वम[redacted]समेवात्मनिरिक्तावेत्तर्हिकिंमपरात्मनिरिक्तविषयतयेति।विषयतापाविष
पस्वरूपत्वेनघटत्वप्रकारकप्रमाविषयतापापटत्वप्रकारकभ्रमनिरूपितापामु[redacted]टादिनिष्ठविषयतापाएकप्रसंगेनघट घ४
त्वप्रकारकप्रमापात्मविभ्रमत्वापत्तिः।एवंघटवद्भूतलंघटभ्रतलसंयोगाइति तानयोरविशेषप्रसंगा[redacted]विषयानंतदा श्व२
त्मकविषयतानोचाविलक्षणत्वात्।नचप्रपमतानेसंबंधविषयाभासमानस्यसंयोगस्पसंबंधो[redacted]धिकोभासतेनतुस राम
म्बन्धालंबनरूपेचरमतानरूमतएवोभयोर्वैलक्षण्यमितिउपाध्यायमतंसम्यक्।संयोगादिप्रतियोगिकसंबंधमादाया २

पिसम्बन्धालंबनसंभवात्तनवसंयोगसंसर्गकविशिष्टबुद्धेःसंयोगः स्वरूपतएवभासतेनतुसंयोगात्वेनसखंडपदार्थ
स्यादिसंबंधविषयास्वरूपतोभासतोपगमात्।उक्तसम्बन्धालंबनेचसंयोगत्वेनसंयोगोभासतइतिसंयोगात्वरूपाधि
कविषयभानाभानाभ्यामेवतयोर्विशेषइतिवाच्यं।एवमपिघटवद्भूतलंसंयोगाद्घटभूतलसंयोगाइतितानयो कु५
र्विशेषानिर्वाहात्।घटवद्भूतलमितिज्ञानस्यघटप्रकारकत्वमेवउक्तघटविशेष्यकेसम्बन्धालंबनान्त्रिशेषइति
चेत्घटप्रकारकत्वंहिघटप्रकारताप्रतियोगित्वं।घटविशेष्यताकत्वंचघटनिष्ठविशेष्यताप्रतियोगित्वं।त
त्तानीयप्रकारताविशेष्यतेयदिप्रकारविशेष्याभ्यामनतिरिक्तेतदोक्तविशिष्टबुद्धेरपिघटविशेष्यकत्वंउक्त
सम्बन्धालंबनस्यापिघटप्रकारकत्वंदुर्वारमेवबहुटात्मकतन्निष्ठप्रकारताविशेष्यतयोःभवन्मतेभिन्नत्वात्।यदि
चतेऽप्रतिरिक्तेतदासिद्धंनःसमीहितंप्रकारताविशेष्यतयोर्विषयतात्मकत्वात्।मन्तुभासमानवैशिष्ट्यप्रतियोगित्वंप्र
कारत्वंतादृशवैशिष्ट्यानुयोगित्वंविशेष्यत्वंतत्तुनविषयतास्वरूपमितिनिदसनात्।तत्सम्बन्धालंबनस्यापिघटप्रतियोगिकवैशि

लोर

प्रविषयकत्वस्य प्रकारकत्वापत्तेः। संयोगादिरूपव्यधिकरणसंबंधेन द्रव्यत्वादिप्रमस्य द्रव्यत्वादिप्रकारकत्वानुपपत्तेः
३ भ्रमत्वे घट इति ज्ञानस्य भ्रमत्वलाघवानुयोगिकसंयोगादिविषयकतया भ्रमत्वं [redacted] द्विविशेष्यकत्वापत्तेः। गुणादौ संयोगादि
संबंधेन घटादिप्रमस्य गुणादिविशेष्यकत्वानुपपत्तेश्च। अथवा तत्त्वतादृशवैशिष्ट्यवृत्तियोगित्वानुयोगित्वेन प्रका
रत्वविशेष्यत्वे येनोक्तदोषावकाशः। अपितु वैशिष्ट्यवृत्तियोगितया तदनुयोगितया भासमानत्वं प्रकारत्वं विशेष्य
३४ त्वं चेति वे[illegible]३ तियोगितयेत्यादौ तृतीयार्थस्य ऐक्यत्वात्। भासमानत्वसत्त्वान्न विषयतात्मकतया प्रकारता
विशेष्यत्वयोर्विषयतात्वसिद्धेश्च परंतु विषयत्वेन केवलं ज्ञानस्वतंत्रं नापि केवलं विषयस्वरूपं अपितु ज्ञा
त्रविषयोभयरूपं अतो न त्वदुक्तदोषावकाशः। तथा हि। [redacted] टपटाविमादिसमूहालंबनीयघटादिनिष्ठत
ज्ञानत्वघटाद्युभयात्मकघटत्वाद्यवच्छिन्नविषयतायाः पटादिनिष्ठतज्ज्ञानपदाद्युभयात्मकपटत्वाद्यवच्छिन्नवि राम
षयतानात्मकतया न तादृशज्ञानस्य भ्रमत्वापत्तिः। नवोपदर्शितविशिष्टधीसमूहालंबनयोरविशेषप्रसंगः। नाप्यु ३

घट

समूहालंबनस्य तथाविध विशिष्टधीनिरूपित तज्ज्ञान्यघटात्मकप्रकारत्वानिरूपितत्वेन विषयतावैलक्षण्य
सत्त्वादिति। तदप्यसत्। घटपटौ द्रव्यादिसमूहालंबनात्मकज्ञानस्य तज्ज्ञानघटपटोभयात्मकपटत्वावच्छिन्नपटनिष्ठ
विषयता घटत्वेन घटत्वावच्छिन्नघटनिष्ठतज्ज्ञानरूपाविषयता तन्निरूपकत्वेन भ्रमत्वापत्तेर्दुर्वारत्वात्। अथ तद्धर्मा
वच्छिन्नविषयतात्वेन तज्ज्ञानतद्विषययोर्व्यासज्यवृत्तिरुपेयते एवं च तद्धर्मावच्छिन्नविषयतात्वेन तद्धर्मानधिकरण
वृत्तिर्या विषयता तत्प्रतियोगिकत्वमेव भ्रमत्वं उपदर्शितसमूहालंबने पटत्वावच्छिन्नविषयतात्वस्य तज्ज्ञानपटा
द्युभयपर्याप्ततया तेन रूपेण तदुभयात्मकविषयतानघटवृत्ति घटादेस्तद्रूपा — — स्वाश्रयात्मकविषयत्वा
संबंधित्वात्। स्वाश्रययावद्व्यक्तिसंबंधिन एव व्यासज्यवृत्तिधर्मपुरस्कारेण तदाश्रयत्वादिति न तस्य भ्र
मत्वापत्तिरिति चेत्। पटत्वाद्यवच्छिन्नविषयतात्वं स्वरूपातिरिक्तं न वा आद्ये विमपराद्धं तद्रूपावच्छिन्ना
तिरिक्तविषयतया अंसे तस्य व्यासज्यवृत्तित्वानुपपत्तिः तत्तत्स्वरूपस्य प्रत्येकं विश्रान्तत्वात्। एवं तद्रू

श्रीः पेण घटादिवृत्तित्वं विषयतात्वेन घटादिवृत्तित्वातिरिक्तं न वा आद्ये क्लृप्तमपरात्तु अतिरिक्तविषयतया अंशेतद्रूपेण घटादिवृत्तित्वं तादृशज्ञानीयविषयतायां अक्षतमेव एवं जातिमान् घट इत्यादौ घटत्वाद्येकविषयत्वे सैकज्ञानीय
४ विषयतया जातित्वावच्छिन्न × स्वात्मक + वच्छिन्नत्वतदवच्छिन्नत्वाभ्यां द्वैविध्यमनुपपन्नं ज्ञानस्य विषयस्य च द्वैविध्यविरहात् तथा च जातिमान् घट इत्याद्याकारकैकविधघटत्वादिविषयताशालिज्ञाना तादृशज्ञानस्य विलक्षण विषयताशालित्वानुपपत्त्या विलक्षणाकारतानुपपत्तिस्तस्माद्विषयत्वमतिरिक्तमेव अथ विषयतावद्विषये नुयोगितारव्यस्तत्संबंधः ज्ञानप्रतियोगितारव्यस्तत्संबंधश्च तुल्ययुक्त्या अतिरिक्त एवोपगंतव्य स्वरूपानतिरिक्तत्वे ज्ञानविषयनिष्ठयोस्तत्संबंधयोर विलक्षणतापत्त्या ज्ञानस्यैव विषयस्यापि सविषयनिष्ठयोस्तत्संबंधयोर विलक्षणतापत्त्या ज्ञानस्यैव विषयस्यापि सविषयत्वं विषयवत्त्वस्यापि विं तद्विषयत्वमापद्येत एवं विषयतायाज्ञा नघटादिनिष्ठेन संबंधेन समकालाभावदिष्ठतत्संबंधस्यापि तत्स्वरूपतया ऽनतिरिक्तत्वेन वैलक्षण्यानुपपत्त्या का लाभावादीनामपि घटादिविषकतापत्तिः एवं तुल्ययुक्त्या तादृशसंबंधस्यापि संबंधस्तत्संबंधादिरप्यति

रिक्त एव स्वीकरणीय इत्यनवस्थितत्संबंधधाराकल्पनप्रसंगः एवं विषयतासंबंधो ज्ञानस्य तदीयतानियामको निरूपकतारव्यस्तत्संबंधविशेषस्तुल्ययुक्त्या ऽतिरिक्तः स्वीकरणीयः एवं तत्संबंधादिरपीति तत्रापि संबंधधारायामनवस्थापत्तिरिति चेत्का क्षतिः नहि प्रामाणिकानवस्थाया दूषणावहत्वं एवं विषयतावद्विषयितारूपः ज्ञानानुयोगिकविषयसंबंधोतिरिक्त एव ननु विषयताप्रतियोगित्वमेव विषयित्वं विषयित्वमेवातिरिक्तं तत्प्रतियोगित्वमेव विषयत्वमित्यस्यापि वक्तुं शक्यतया द्वयोरेवातिरिक्तता सिद्धिरिति विषयभेदाद्विद्यते अन्यथा घटपटावित्यादिसमूहालंबनीय घटपटादिनिष्ठविषयताया एकोपूर्वोक्तरीत्या तादृशज्ञानस्यापि भ्रमत्वापत्तिः घटाद्येकैकविषयकज्ञानीया एकैकवृत्तिविषयता अतः समूहालंबने नानाविषयकत्वे सैकैकविषयताकल्पनप्रसंगेन गौरवात् अस्मन्मते समूहालंबने क्लृप्तप्रत्येकज्ञानीयविषयतानामेवोपगमात् ज्ञानभेदेन विषयताभेदमानाभावात् एतेन घट इत्यादिवि शिष्टबुद्धौ विशेषणविशेष्यभावापन्नेषु घटघटत्वादिषु एकैका एव विषयता न तु विशेष्यनिष्ठा विशेषणनिष्ठा स्वविषयताभिन्नाभिन्नेति मतं ~ हेम ~ विशेष्यनिष्ठया विशेष्यताम

क विषयतयासमविशेषणानिष्ठप्रकारतात्मक विषयतायाभेदस्यासंभवदुक्तिक्त्वात् तथासतितादृशबुद्धे
घटप्रकारकत्वघटत्वविशेष्यकत्वयोरापत्तेः नचप्रकारताविशेष्यतयोर्विषयतारूपत्वे एवेयमनुपपत्तिः सैव
वतु नापितु पदार्थांतरे एव तयोर्विषयतात्वे मानाभावादितिवाच्यं विषयानिष्ठातिरिक्त विषयतानांगीत
५ त्रच विषयतात्वकल्पनामपेक्ष्य विषयत्व निरूपितत्वेन क्लृप्तानां प्रकारताविशेष्यतानां विषयतात्वकल्पनस्यैव
न्याय्यत्वात् यत्तु निर्विकल्पकीयाप्रकारताविशेष्यताभिन्नत्वेनोभयसिद्धाया विषयताविशिष्टज्ञानस्यापि
सैव विषये संबंधः तत एव च विशिष्टबुद्धिरूपित तद्विषयक निर्वाहोस्तु किं प्रकारतादीनां विषयतात्वोपगमेन प्रकार ५
तादीनां विषयतानात्मकत्वेपि तद्वैलक्षण्य ज्ञानवैलक्षण्य संपादकत्वेन कश्चिद्विरोधदूसपि हि - एवमेवाप्रका
रताविशेष्यतयोर्विषयतात्वानुपगमे व्याप्यपक्षविशेष्यक परामर्शयो व्याप्यविषयतानिरूपित प्रतिपक्ष
विषयताशालित्वेनानुगमय्यानुमितिहेतुत्वासंभवात् कारणतावाकुल्यापत्तेः निर्विकल्पकीय विषये

षयतायाः परस्परनिरूप्यनिरूपकभावविरहात् एवं संसर्गांशानस्यानुपनायकतामतेउपनीतभानं च नसुमनायकत्वान
स्यतत्प्रकारकत्वेन तद्विशेष्यकत्वेन च हेतुतांशसंसर्गांशमन्मतेतु प्रकारताविशेष्यतेसंसर्गभिन्नविषयतात्वेनानुगमय्य एकहे
तुत्वकल्पनसंभवात् एवं निर्विकल्पकीयविषयतायाविशिष्टबुद्धावुपगमे घटत्वादिभिर्विकल्पकादिवन्नातित्वादिनाघ
टत्वादितानांदपिस्वरूपतोघटत्वादिप्रकारिकायाघटइत्याकारकविशिष्टबुद्धेरापत्तिः॥ नचस्वरूपतस्तद्विशिष्टबुद्धेस्त
द्विशेष्यकतज्ज्ञानत्वेन हेतुत्वात्र दोषइतिवाच्यं॥ नथासतिज्ञानाति घटश्चेतिज्ञानानाद्वूटइति विशिष्टबुद्ध्यनुपपत्तेरिति। यत्तु वि
शिष्टबुद्धिविषयताविशेष्यमात्रवृत्तिः ननु विशेष्यतोपि स्वामानाभावात्तन्नवविनिगमनाविरहेण घटइत्यादिज्ञानानन्तरं घटं जा
नामीत्याद्यनुव्यवसायेन घटरूपविशेष्यतासमंतानस्यसंबंधावगाहनात् घटादिरूपविशेष्यतानस्यविषयतात्मकसंबंधस्या
वश्यपेयत्वात् घटत्वं जानामीत्याद्यनुव्यवसायस्वतत्र सिद्धएवंतस्यघटत्वत्वविशिष्टवैशिष्ट्यावगाहित्वेन घटत्वत्वप्रकारक
त्वात् तानांशेस्वरूपतोघटत्वादिविशेषणकोनुव्यवसायोपिन तत्रसंभवतिसंसंबंधिकपदार्थप्रत्यक्षस्य किंचिद्विशिष्टस

वंधिवैशिष्ट्यावगाहित्वनियमात्तन्नचापंघटत्वादिव्यवसापानंतत्रंघटत्वेनेमंजानामीत्याकारकानुव्यवसायेनघटत्वादि
६ रूपविशेषणतानापिसंसर्गतानस्यसंबंधावगाहित्वात्तत्रापिविशिष्टधीविषयताभ्युपगमस्यावश्यकत्वादितिवाच्यंयतस्तत्तज्ज्ञाना
न्यविशेष्यत्वंननत्तनीयापत्तेः अपितुद्वितीयपक्षेविषयताद्वयविघटत्वादिप्रकारकत्वेनविषयतानिष्ठघटत्वादिप्रका
रकत्वंघटत्वादिनिष्ठप्रकारतानिरूपकत्वंतदभ्युपगमएवचविशेषणतापन्नघटत्वादेर्विशिष्टधीविषयतासिद्धिर्निष्प्रकार
हेवंधकारतापाविषयताविशेषणात्मकत्वादितिवाच्यंयतोविषयतानिष्ठंघटत्वादिप्रकारकत्वंनघटत्वादिनिष्ठप्रका
रताख्यविषयतानिरूपकत्वंअपितुघटत्वावच्छिन्नत्वंअवच्छिन्नत्वंवप्रतियोगित्वकारणत्वाधिकरणत्वादाविवविषयता
यामपिघटत्वादेःसंबंधविशेषएवसचातिरिक्तोनातिरिक्तोवेत्यन्यदेतत्दृष्टान्तविशेषःप्रतियोगित्वादावन्यत्रानतिप्रसक्तेः
नंअवच्छेदकावच्छेदकभावेतत्रंननुविषयतास्थलेव्यधिकरणधर्मस्यापिविषयतावच्छेदकत्वात्विशेषणतानिरूपितत्वमेवका राम
विषयतानिष्ठतत्प्रकारकत्वंप्रसक्तवाविशेषणतोविषयतानिरूपितःप्रकारताख्यधर्मविशेषःतथापितस्यविषयतात्वेनान ६

प्रतियोगिकत्वेवभावाभावादस्तितिअतिरिक्तविषयतावादिनांप्राचीनैकदेशिनांमतंतदप्यनुपादेयमेवविशेषणस्यविशि
ष्टतानाविषयत्वेतद्धर्मविशिष्टतानांतत्तद्धर्मविशिष्टतानानुपपत्तेःविशिष्टवुद्धौविशेषणविषयकज्ञानस्यहेतुत्वाद
भवन्मतेतद्विशिष्टतानस्यतद्विषयकज्ञानत्वाभावेनतदहेतुत्वात्एवंविशिष्टज्ञानानाद्विशेषणविषयकोपनीतभान
स्याप्यनुपपत्तिःतदुपनीतभानेतद्विषयकज्ञानस्यैवहेतुत्वात्एतादृशयुक्त्याविशेषणस्यविशिष्टधीविषयतायाआव
श्यकत्वेचउक्तलाघवात्तन्निष्ठप्रकारतायाएवविषयतात्वसिद्धिरित्यवधेयंअन्यथातद्विशिष्टवुद्धौतदुपनीततनानेव
सहत्रित्वस्वप्रकारकत्वान्यतरसंवंधेनतद्विशिष्टापात्तविषयतातस्मात्लितानत्वेनैवहेतुतावाच्यंइत्यंचविशेषणस्यविशि
ष्टतानाविषयत्वेपितद्विशिष्टतानात्तद्विशिष्टतानांतरस्यतदुपनीतभानस्यचानुपपत्तिःनचोपदर्शितकारणतावच्छे
दककोटौअन्यतरसंवंधेनतद्विशिष्टस्यविषयतापांनिवेशोऽत्रअन्यतरत्वघटकभेदयोर्मिथोविशेष्यविशेषणभावेविनि
गमनाविरहेणकारणतावाकुल्यमितिवाच्यंयतस्तादृशान्यतरस्यान्यतरत्वेनतत्संवंधताअपितुस्वरूपतएवनवेवमपन

पितावद्विशिष्टसंबंधतापर्याप्त्युपगमेनतदोषानवकाशात्
नुगमात्कारणताविच्छिन्नमावश्यकमितिवाच्यंसंबंधाननुगमे नदोषानवकाशात् सप्रकारकत्वस्य द्वित्वोभयसंबंधेनतद्विशिष्टविष
७ अतएवसंबंधाननुगमेनदोषापत्तिप्रभाववादोपिनचैवमपिस्वप्रकारकत्वस्वद्वित्वोभयसंबंधेनतद्विशिष्टविष
यपतामपेक्ष्यस्वद्वित्वसंबंधेनतद्विशिष्टविषयतापर्याप्तघवेनतद्विशिष्टबुद्ध्यादिजनकतावच्छेदकत्वसिद्धेर्निष्प्रस
हतपाविशेषणस्यापिविशिष्टधीविषयत्वंदुर्वारमितिवाच्यं।प्रकारतायांविषयतात्वोपगमेघटत्वादिरूपेणघटादिवि
षयकस्मरणादौतथाविधत्वानस्यघटत्वादिप्रकारतानिरूपितघटादिनिष्ठविषयताशालितानत्वेनघटादिनिष्ठ
विशेष्यतानिरूपितघटत्वादिप्रकारताशालितानत्वेनवाहेतुत्वेगौरवात्तत्रास्मन्मतेचनैतादृशविनिगमनाविरहाव
कांशः विशेष्यतानिरूपितप्रकारतायातानप्रतियोगिकत्वानात्वेनपरंपरासंबंधेनैवतत्साजनकतावच्छेदकत्वस्योपगंतव्यत
प्रातदपेक्षयाप्रकारतानिरूपितविशेष्यतायाः प्रतियोगितासंबंधेनतनकतावच्छेदकत्वेलाघवस्यैवविनिगमकत्वात्तत्संराम
वंउक्तविशेषणतानादिकारणतावच्छेदकलाघवेनप्रकारतायांविषयतात्वस्यतानप्रतियोगित्वस्यवसिद्धावेवदर्शितं ७

स्मरणादिहेतुतायांविनिगमनाविरहावतारेरेतौवगौरवावतारात्तादृशगौरवस्यफलमुखत्वेनादोषत्वान्मतसि
द्धिमुपजीव्यगौरवावतारस्तत्तसिद्धौतस्यविरोधित्वासंभवात्घटवत्भूतलमित्यादिविशिष्टबुद्ध्यनंतरंभूतलंज्ञा
नामीत्यनुव्यवसायवतघटंजानामीत्याघटंजानामीत्याघाकारकस्यतानघटादिसंबंधावगाहिनोऽनुव्यवसाय
स्यापिसर्वानुभवसिद्धत्वात्तथाविशेषणेपिविषयतायाम्नकृत्वानसंबंधभ्रावगाकत्वेवतत्रस्वप्रकारकविषयताक
त्वरूपपरंपरासंबंधएवतान्घटस्यानुव्यवसायेनाद्घ्यतइतिवाच्यं विशेषणीभूतघटादिरेवतादृशविशिष्टबुद्धि
विषयः ननुभूतलादिरूपविशेष्यभूतलंजानामीत्याघटमनुव्यवसायेनतुस्वविशेष्यकविषयताप्रतियोगित्वरूप
भूतलादिनिरूपितपरंपरासंबंधएवतानादोषःघ्यतइत्यस्यापिसुवचनत्वाविनिगमनाविरहेणविशेषणविशेष्यये
रुभयोरेवविशिष्टधीविषयतासिद्धेर्निराबाधत्वादित्यादुःविशेष्यताप्रकारतावत्संसर्गत्वस्यापिविषयताविशे
षात्मकत्वात्संसर्गस्यापिविशिष्टधीविषयत्वानुभवोत्तरंत्वलाः।संसर्गस्यविशिष्टधीविषयत्वेमानाभावः

घटद्रव्यादित्वानानेतरं समवायं जानामीत्याद्याकारकानुभवसाक्ष्यस्यासिद्धत्वात् तादृशानुभवसाक्ष्यसमवायत्व
८ विशिष्टवैशिष्ट्यावगाहित्वस्य समवायत्वप्रकारकत्वानानेतरमेवसंभवात् अथ विशिष्टबुद्धेः संसर्गानवगाहित्वे वा
धबुद्धिप्रतिबंधकतायाः संसर्गविशेषनिरूपितत्वासंभवात् कपालधर्मिकसंयोगादिसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकघ
टाद्यभाववत्तानिश्चयस्य समानधर्मितावच्छेदकं किंचिदेव घटादिप्रकारकं तन्नं प्रतिबंधं तत्तु सर्वमित्यनुभवव्याकोपः
न च बाधप्रतिबंधकतायाः संबंधविशेषनिरूपितत्वानुरोधेन तन्निष्ठत्वि स्य समधर्मितावच्छेदकबुद्धेः संबंधावगाहित्वसि
द्धावपि निर्धर्मितावच्छेदकबुद्धेस्तथात्वे निर्युक्तिकमिति वाच्यं निर्धर्मितावच्छेदकविशिष्टबुद्धेरपि तादृशधर्मिकाद्य
नित्वत्वानप्रतिबध्यत्वपाश्चरूढत्रित्वत्वानप्रतिबंधकतायाः संबंधविशेषनिरूपितत्वानुरोधेन तत्रापि संबंधाव
गाहित्वस्यावश्यकत्वात् एवं प्रमात्वभ्रमत्वयोः संबंधविशेषनिरूपितत्वानुरोधेनापि सकलविशिष्टबुद्धीनां संबंधा राम
वगाहित्वमावश्यकं तयोस्तथात्वानुपगमे कपालविशेष्यकं घटादिप्रकारकं किंचिदेव ज्ञानं प्रमा तथाविधं च किंचिदेवता ८

नं भ्रम इति प्रतीतिर्न स्यात् अपि तु कपालादेः समवायेन घटादिमत्त्वया तथाविधं सकलमेव ज्ञानं प्रमा स्यात् संयोगा
दिसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकघटाद्यभाववत्त्वया तथाविधं सकलमेव ज्ञानं भ्रमः स्यादिति चेन्न विशिष्टबुद्धेः संबं
धविषयकत्वानभ्युपगमेपि तद्रूपेण संसर्गांशे प्रकारताया अवच्छेद्यावच्छेदकभावोपगमात् बाधप्रतिबंध्यतावच्छे
दकस्य प्रमात्वभ्रमत्वयोश्च संबंधविशेषावच्छिन्नप्रकारताघटितत्वादुक्तानुपपत्तिवारणसंभवात् न च प्रकारतानिरू
पितसांसर्गिकविषयताश्रयत्वमेव संसर्गस्य प्रकारतावच्छेदकत्वं अस्य दुर्वचत्वादिति संसर्गस्य विशिष्टधीवि
षयत्वसिद्धिर्निष्प्रत्यूहैवेति वाच्यं प्रतियोगित्वादिनिरूपिताधारत्वप्रकारतानिरूपितायामपि संसर्गनिष्ठावच्छे
दकतायाः स्वरूपसंबंधरूपत्वात् पदार्थान्तररूपत्वाद्वा विषयताविशेषात्मकत्वेपि तद्रूपतामात्रकल्पत्वात् तस्या वि
षयतात्वस्य निर्युक्तिकत्वात् तादृशावच्छेदकताविशेष एव च संसर्गतापदार्थः न तु विषयताविशेषः अथ संस
र्गस्य विशिष्टबुद्ध्यविषयत्वे तत्संसर्गकत्वानान्न विशिष्टबुद्धित्वनुगतभातानुदयप्रसंगः न च तत्तत्त्वे गोरस्या

९ नुभविकत्वाभावाद्यापत्तेः तथा सति तत्स्वरूपतो मनस्त्वादिविशिष्टावगाहिमनःपदाघटितशाब्दबोधानुपपत्तेः॥ तथाहि म
नःपदात्स्वरूपतो मनस्त्वप्रकारिका शाब्दधीर्भविष्यतीति तत्र च स्वरूपतस्तत्प्रकारकशक्तिज्ञानं पदार्थोपस्थित्यादिः कार
णं ज्ञानित्वादिना तत्प्रकारकशक्तिज्ञानादितो ज्ञानित्वादिनैव तत्प्रकारकशाब्दबोधोत्पादात् अप्रमया कदाचिज्ज्ञानित्वादि
ना तत्प्रकारकः कदाचित्स्वरूपतस्तत्प्रकारकः शाब्दबोध उत्पद्यतामित्यत्र नियामकाभावश्च संगतः स्वरूपतस्तत्प्रका
रकशक्तिज्ञानपदार्थोपस्थित्यादिकं च स्वरूपतस्तद्विषयकज्ञानं विना न संभवति स्वरूपतस्तद्विशिष्टबुद्धौ स्वरू
पतस्तद्विषयकज्ञानस्य हेतुत्वात् स्वरूपतो मनस्त्वादिविषयकं च निर्विकल्पकज्ञानं न संभवति अतीन्द्रियस्य निर्वि
कल्पकावेद्यत्वात् निर्विकल्पकस्यालौकिकत्वनियमात् स्वरूपतस्तत्प्रकारकज्ञानस्यापेक्षणे च तत्रापि तादृशज्ञानस्या
पेक्षणीयतयाऽनवस्थाप्रसंगात्। अस्मन्मते च स्वरूपतः संसर्गाविषयाकिंचिज्ज्ञानेन मनस्त्वादिभानं स्वीकृत्य न एम
स्मृत्यकाले स्वरूपतस्तत्प्रकारकशक्त्यादिज्ञानात्तथाविधशाब्दबोधोपपत्तेः न चैवं स्वरूपतो निखिलज्ञानिसं ९

सर्गिकज्ञानात्स्वस्मतो निखिलज्ञानिप्रकारकज्ञानसंभवेन सार्वज्ञ्यापत्तिरिति वाच्यं फलबलात् कस्यचिदेव
पदार्थस्य कदाचित्संसर्गाविषयाभानोपगमेन स्वरूपतः संसर्गितया निखिलज्ञानिभानस्य कदाचिदप्यनुपग
मादिति चेन्न तत्संसर्गिकज्ञानस्य तद्विशिष्टबुद्ध्युत्पादकत्वेऽपि स्वरूपतो मनस्त्वप्रकारकस्मरणमूलकतथा
विधशक्त्यादिज्ञानात्तथाविधशाब्दबोधनिर्वाहात् तत्र च स्वरूपतस्तत्प्रकारकस्मरणे स्वरूपतस्तत्प्रकारकानुभव
स्यापेक्षिततया तदसंभवेन तदसंभवेन तदसंभव इति वाच्यम् भवान्तरप्रभवानुभवाहिततत्संस्कारादेव तथाविधस्मरणो
पपत्तेः न च जन्मान्तरीयतथानुभवेऽपि मनस्त्वबुद्ध्युपगमादनवस्थापत्तेः तत्र तत्प्राक्तनतत्तज्जातीयतथाविधानुभवाहितसंस्कारमूल
कस्मरणस्यानादित्वात् तत्प्रवाहस्यानादितया तादृशानवस्थाया अकिंचित्करत्वात् अथवा ज्ञानित्वादिना मनस्त्वप्र
कारकेण तद्बुद्धीयानुभवसंस्कारादेव स्वरूपतस्तत्प्रकारकस्मरणमभ्युपगम्यते सामान्यमनस्तत्प्रकारकस्मरणेन तत्प्रकारकत्वेन
वज्ञानसंस्कारयोः कारणत्वात् स्वरूपतस्तत्प्रकारकस्य तु नो स्वरूपतस्तत्प्रकारकत्वेन तयोर्हेतुतायामप्रामाणिकत्वात्

नचैवं ज्ञानित्वादिना मनस्त्वादिप्रकारकस्मरणमात्रस्यैव स्वरूपतस्तत्प्रकारकत्वापत्तिरिति केवलं ज्ञानिमानिमाका
१० रकस्य स्मरणस्य विलोपप्रसंगादिति वाच्यं स्वरूपतस्तत्प्रकारकस्मरणे उद्बोधकविशेषस्यैव नियामकत्वात् मनः इत्याद्याकार
कं स्मरणं प्रत्यनुभवासिद्धं तत्रैव ज्ञातादृशोद्बोधकस्य फलबलेन कल्पनीयत्वात् अन्यथा ज्ञानित्वेन स्वरूपतः मनस्त्वप्रका
रकज्ञानविषयानुभवरूपाहितसंस्कारवतः पुंसो भवन्मतेः विस्वरूपतो मनस्त्वाप्रकारकज्ञानिमानिमाकारकमनस्त्वप्रका
रकस्मरणविनोपपत्तिः नेवज्ञानित्वेन मनस्त्वप्रकारकसंस्कारात्स्वरूपतो मनस्त्वप्रकारकस्मरणं न संभवतीति तत्र मनस्त्वं
शे ज्ञानित्वानेवावभासकाभावादिति वाच्यं तद्देशे ज्ञानिमाने विज्ञानिमन्मनस्त्वमेतदाकारकस्यात्तद्देशे द्विविधविषयताशालित्व
स्मरणस्य संभवात्। वस्तुतस्तु ज्ञानित्वांशे मोषकल्पनायामन्यथाविधसंस्कारान्मनः इत्याकारकस्मरणान्निराबाधमेव तद्देशे मो
पश्चात्तद्रूपसको उद्बोधकासमवधानेन। नच किंचिद्रूपेणात्तवकारकसंस्कारादपि स्वरूपतस्तत्प्रकारकस्मरणस्य मोषवशादुत्पत्तेः ज्ञा राम
ज्ञानित्वादिसामान्यप्रत्यासत्तिजन्यतत्प्रकारकनिर्विकल्पज्ञानित्वविषयकानुभवाहितसंस्काराज्ज्ञानित्वाद्यंशे मोषदशायां स्वरूप १०

तो निर्विकल्पज्ञानित्वप्रकारकस्मरणसंभवात् हार्दवत्तापत्तिरिति निवाच्यं उद्बोधकस्य फलबलकल्पनापततपातानिमोषदशा
यां निर्विकल्पज्ञानित्वभासकोद्बोधकस्याकल्पनेनापत्तिविरहादित्यलं पल्लवितेन इत्थं च विशिष्टसंविदः संबंधानवलंबि
भानकत्वं चिदपि कंचिदत्रनिर्वाहमावहन्तीति युक्तितं तत्रात्र तंत्रसिद्धं तद्विरोधः प्रतिहत एव्हि। केचित्तु विशिष्टसंसर्ग
कबुद्धौ विशिष्टसंसर्गघटकविशेषणांशे संसर्गतायां प्रकारत्वात्तथाविधविशेष्यांशे संसर्गतायां विशेष्यताव
मावश्यकं अन्यथा कंबुग्रीवादिमत्त्वाद्यवच्छिन्नस्वरूपेण प्रतियोगितासंसर्गककंबुग्रीवादिमान्नास्तीत्याद्याका
रकबुद्धेर्भ्रमत्वानुपपत्तेः तथाहि तादृशतात्ते समभावांशे प्रतियोगितासंबंधेन न घटस्य भ्रमः तेन संबंधेनाभाव
स्य घटवत्त्वात्तत्ताविकं कंबुग्रीवादिमत्त्वावच्छिन्नप्रतियोगितासंबंधेन तद्देशे तस्य भ्रमः विशिष्टसंबंधाप्रसिद्धेः ना
पि स्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वसंबंधेन तद्देशे कंबुग्रीवादिमत्त्वस्य भ्रमं तद्देशे तस्याप्रकारत्वात् तथा सति तादृ
शधर्मविशिष्टत्वेनाभावो हेत्वापत्तेः अत एव प्रतियोगितावच्छेदकत्वसंबंधेन तादृशधर्मविशिष्टाभावस्य भ्रमः इत्यपि

ननु धर्मांशे भावस्य प्रकारत्वात् तन्नापि प्रतियोगिताविशेषे कंबुग्रीवादिमत्त्वावच्छिन्नत्वस्य प्रतियोगितावच्छेदकत्वांशे कंबुग्री
वादिमत्त्वस्य वा भ्रमः तस्य संसर्गाघटकतया अप्रकारकत्वादिति। तस्मात् संसर्गताविशेषेषु प्रकारतात्वाविशे
११ ष्यतात्वे स्वीकृत्य सपक्षवादिनन् प्रतिद्विनिमपक्ष एवापेक्षणीयः इति संसर्गस्यापि विशिष्टधीविषयतासिद्धिः प्रकार
तात्वादेर्विषयतात्वव्याप्यत्वादित्याहुः। तदपि न शोभनं तत्पाप्रतिमानिरूढकंबुग्रीवा प्रतियोगिविशेषणतापन्न
स्य कंबुग्रीवादिमत्त्वादेरस्मा वांशे प्रकारतोपगमे इति विरहेण तदंशे तद्भ्रमत्वस्यैव संभवात् स्वातंत्र्येण प्रकारता
सत्त्वे एव विशेषणत्वत्वेन विशेष्यत्वात्। अतएव दण्डी चैत्रः कुण्डली स्यादि विशिष्टानुयोगिकवैशिष्ट्यबुद्धौ
समानकालीनत्वसंबंधेन विशेष्यतावच्छेदकदण्डादेर्विशेषकुण्डलाद्यंशे प्रकारत्वेऽपि न दण्डवत् कुण्डलीत्याद्याका
रकता॥ न च प्रकारतायाः पारतंत्र्यं दुर्निर्वचमिति वाच्यं घटत्वस्थले प्रतियोगिनिष्ठविशेष्यतानिरूपितप्रकारतया
रतावच्छेदकतैव भावांशे कंबुग्रीवादिमत्त्वादेः प्रकारतोपगमात् तद्विशेष्यतानिरूपितप्रकारतावच्छिन्नत्वस्य ११

वपारतंत्र्यपदार्थत्वात्तापन्नु तत्र प्रतियोगिविशेष्यतयाऽभावविशेष्यतया च निरूपिता एकैव प्रकारता स्वीक्रि
यते स्वातंत्र्येण प्रकारतास्थले तु विशेष्यभेदेन प्रकारताभेदः तादृशप्रकारताया एकैकत्वात् साधारणत्वात् ए
वं च तदीयविशेष्यतानिरूपितप्रकारताभिन्नत्वमेव तत्पारतंत्र्यं न चैवं सति तादृशतानस्याभावांशद्वप्र
तियोग्यंशे त्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वसंबंधेन कंबुग्रीवादिमत्त्वप्रकारकत्वापत्तिः अभावविशेष्यतानिरू
पिततत्संबंधावच्छिन्नप्रकारतायाश्च भवन्मते प्रतियोगिविशेष्यतानिरूपितप्रकारतात्मकत्वात् तत्स्थाने तादृ
शतानं प्रतियोग्यंशे तस्य भ्रमः स्यादिति वाच्यं तादृशतानस्य हि प्रतियोगिनिष्ठविशेष्यतानिरूपिततत्संबंधा
वच्छिन्नकंबुग्रीवादिमत्त्वप्रकारताशालित्वेऽपि प्रतियोगिनिष्ठविशेष्यतानिरूपितायास्तादृशसंसर्गानिष्ठसंसर्गा
तानिरूपकतद्धर्मप्रकारकत्वं नास्ति तादृशसंसर्गानिष्ठसंसर्गतायाः अभावविशेष्यतयैव संसर्गनिरूपणनिरू
पकभावोपगमात् अस्य च तन्निष्ठविशेष्यतानिरूपिततत्संसर्गानिष्ठसंसर्गतानिरूपकतद्धर्मप्रकारकत्वमेव तदंशे

तत्संबंधेन तद्धर्मप्रकारकत्वमतो न दर्शितातिप्रसंगः इति न दूसनं तत्पासनिष्ठप्रतियोगितापेक्षाया तादृशत्वानीपकंबुग्री
१२ वादिमत्वप्रकारताया अविशिष्टभावपारतंत्र्यापत्तेः तद्विशिष्टबोधकशब्देन प्रतियोगिताप्रत्तु सिंबापत्तेः अथ प्रति
योगिविशेषणीभूतधर्मस्याभावांशे निरूढप्रकारताकल्पनायेत्तथा संसर्गतायां प्रकारतात्वादिकल्पनमपेक्षा
चितं धर्मिकल्पनातो धर्मकल्पनाया लघुत्वात् न च एवमत्तेपि तद्धर्मावच्छिन्नत्वांशे प्रतियोगितासंसर्गीभ
तप्रतियोगित्वविशेषणतयासंसर्गताकल्पनस्य तुल्यत्वादिति वेन्नाभावांशे प्रतियोगिविशेषणधर्मस्य प्रका
रतामते प्रतियोगिप्रकारतानिरूपिताया प्रतियोगित्वनिष्ठसंसर्गताया एव प्रतियोगिविशेषणनिष्ठप्रकारतानि
रूपिताया अवच्छिन्नत्वनिष्ठसंसर्गताया निरूपितायाः एतावतैव तादृशधर्मस्य स्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वरूपसंस
र्गभाननिर्वाहात् एवं च तद्धर्मावच्छिन्नत्वविशेषितप्रतियोगितानिरूपकत्वप्रतियोगिसंसर्गतावादिनस्त्वेवमवा एम
वच्छिन्नत्वप्रतियोगित्वनिरूपकत्वेषु एकैकसंसर्गताकल्पनस्य तत्पातवत्तादृशावच्छिन्नत्वनिष्ठसंसर्गतानिरूपि १२

ततत्तद्धर्मनिष्ठसंसर्गताकल्पनेनैव मम मतादृशावच्छिन्नत्वनिष्ठसंसर्गतानिरूपिततत्तद्धर्मनिष्ठप्रकारताकल्पने
स्य तत्परूपतया भवतां संसर्गतायां प्रकारतावादिकल्पनस्याधिक्यात् न च भवन्मते मितादृशप्रकारतायाः पाधारतं
अनिर्वाहापत्तेः प्रतियोगिनिष्ठविशेष्यतानिरूपितप्रकारतावच्छिन्नत्वकल्पनमधिकमिति वाच्यं भवन्मते
मितत्तद्धर्मनिष्ठप्रकारताविशेष्यतात्वकसंसर्गतायाः अवच्छिन्नत्वानुयोगिकसंबंधविशेषावच्छिन्नत्वस्याधिक
स्य कल्पनीयतया साम्यात् अथवा किमेतावता संसर्गविषयतासेत्राश्रयस्तु संसर्गताविशेष्यतायां प्रकारतादिवि
शेषरूपतानैतावता विसंसर्गास्य विशिष्टधीविषयतासिद्धिरिति विघटितनिर्युक्तिकसिद्धांतानुरोधनिः
संख्यप्रसंख्यानां विषयतात्वस्य प्रकारभानवादिव्यापकताभंगाभीरुतया दुरनिभवत्वादिति वदंति। संसर्ग
तया वस्तुमप्रकारतायाः विशेष्यतायाश्च विरूपनिरूपकभावात् अत्र संबंधविशेषो ऽभ्युपगंतव्यः स च स्वसंबंधः
कार्यत्वकारणत्वापेक्षया धीरत्वप्रतियोगित्वानुयोगित्वादीनां मिथस्तादृशसंबंधस्वरूपविशेषः

१२ दार्थान्तरमेव वा अप्रमेयानन्तेनेन संबंधेन तत्प्रकारकमितिसेन तदर्थस्य दुर्वचत्वात् न च तत्संसर्गकत्वे सति तद्विशिष्टविशेष्यताभि
रूपिततत्प्रकारताकत्वमेव तेन संबंधेन तत्प्रकारकत्वमिति वाच्यं तथा सति भूतलादौ संयोगेन घटादिकं समवाये
न च रूपादिकमवगाहमानानां पाक्षिकीयो भूतलांशे संयोगेन रूपादिप्रकारकत्वस्य समवायेन च घटादिप्रकारकत्वस्या
पत्तेः एवं समवायेन कपालांशे संयोगेन च भूतलांशे घटमवगाहमानायां बुद्धेः समवायेन भूतलांशे संयोगेन च कपालां
शे घटप्रकारकत्वापत्तेः तत्स्वीकारे च तद्विशिष्टविशेष्यतानिरूपिततदीयप्रकारताया एव तदीयसंसर्गतापा
रिष्यनिरूपकभावानौचित्यात् प्रसंगाः न च प्रकारतायाः संसर्गविशेषावच्छिन्नत्वपाततत्संसर्गावच्छिन्नतदीयप्रका
संसर्गतानिरूपितायास्तदीयप्रकारतायास्तन्निरूपितत्वमेव तदंशे तेन संबंधेन तत्प्रकारकत्वं परस्परं संबंधो
पत्तिमाश्रित्य तदीयविशेष्यतानां ५५ रतानिरूपिततदीयविशेष्यताकत्वमेव तेन संबंधेन तदंशे तत्प्रकारकत्वमस्तु राम
किमुक्तनिरूप्यनिरूपकभावेनेति वाच्यं संसर्गनिष्ठावच्छेदकतानिरूपकत्वरूपसंसर्गावच्छिन्नत्वस्य प्रकारता १२

यां स्वीकृतौ चैव संसर्गताप्रकारतयोर्निरूप्यनिरूपकभावसिद्धेः संसर्गतायाः संसर्गनिष्ठावच्छेदकतारूपत्वात् तत्त्वैवमपि
प्रकारतयैव समं तस्या निरूप्यनिरूपकभावो स्तु न तु विशेष्यतयापि चरमोक्तौ बुद्धिनिरूपितायाः समवायनिष्ठसं
सर्गतानिरूपितघटप्रकारताया भूतलनिष्ठविशेष्यतानिरूपितत्वविरहात् संयोगनिष्ठसंसर्गतानिरूपितत्वस्य
कारतायाश्च कपालविशेष्यतानिरूपितत्वविरहादुक्तातिप्रसंगवारणादिति वाच्यं विनिगमनाविरहेणैव विशेष्य
तयापि समं तस्या अपि निरूप्यनिरूपकभावसिद्धेर्निर्बाधत्वात् एवं च विशेष्यताप्रकारतयोः साक्षान्निरूप्यनिरू
पकभावो स्वाभाविकः किं तु प्रकारतायां विशेष्यतानिरूपितसंसर्गतानिरूपितत्वमेव विशेष्यतानिरूपितत्वं विशे
ष्यतायां प्रकारतानिरूपितसंसर्गतानिरूपितत्वमेव प्रकारतानिरूपितत्वं कार्यकारणभावावच्छेदककोटौ प्रवे
प्रकारताविशेष्यतयोर्निवेशस्तत्र संसर्गस्याप्यवश्यं निवेशात् तयोर्निरूप्यनिरूपकभावानभ्युपगमे पि गौरवानव
काशादिति तु ध्येयं प्रकारतावच्छिन्नविशेष्यानिरवच्छिन्नाविशेषान्तरावच्छिन्ना च तत्र निरवच्छिन्ना घटत्वस्य प्रकारता

त्रो घटत्वादिप्रकारतानात्रस्वरूपत एव घटत्वादेर्भानात् विशेष्यांतरावच्छिन्नाच घटत्ववदितिज्ञाने तत्र घटत्वत्वरूपध
१५ र्मांतरस्यापि विशेषणत्वात्तादृशीच प्रकारता नामखंडोपाधिभिन्नेन स्वाक्षिप्तेत्या वच्छिन्नाच घटवदिमादिज्ञानीय
घटादिप्रकारतानत्र घटत्वादेरवच्छेदकत्वान्नन्वत्र तादृशप्रकारताया घटत्वादिना सममवच्छेद्यावच्छेदकभावो निर्यु
क्तिकः द्रव्यवदिमादिज्ञानान्तादृशज्ञानस्य घटांशेपि भिन्नप्रकारकतयैव वैलक्षण्योपपत्तेरितिवाच्यं तादृशज्ञानीयघ
टादिप्रकारतायाघटत्वाद्यवच्छिन्नत्वानुपगमे द्रव्यवद्भूतलं घटश्चेत्याद्याकारकसमूहालंबनात्मकज्ञानात् घटवद्भूतलं द्र
व्यं चेति समूहालंबनस्य वैलक्षण्यानुपपत्तेः उभयोरेव घटांशे द्रव्यत्वघटत्वोभयप्रकारकत्वात् भूतलांशे घटप्र
कारकत्वाश्च मन्मते पुनराद्ये द्रव्यत्वावच्छिन्नाया घटीयाप्रकारताया अस्त्येव घटत्वावच्छिन्नासेति प्रकारतावैलक्षण्या
त्तयोर्वैलक्षण्यं। वस्तुतस्तु घटत्वादिनिष्ठप्रकारतानिरूपितत्वमेव घटादिप्रकारतायां घटत्वाद्यवच्छिन्नत्वं एव
ञ्चैवप्रकारताविशेष्यतयोरेव निरूप्यनिरूपकभावो न तु प्रकारतयोरपीतिवाच्यं तत्र घटादिनिष्ठायामतला १५

दिनिष्ठविशेष्यतानिरूपितप्रकारताया एव घटत्वादिप्रकारतानिरूपितविशेष्यतात्मकत्वात्तादृशप्रकार
तयोर्निरूप्यनिरूपकभावोपपत्तेः केचित्तु घटत्वप्रकारतानिरूपितविशेष्यतावच्छेदेन भूतलांशे घटस्य प्रकार
ता निरूपितविशेष्यतात्मकत्वात्तादृशप्रकारतयो निरूप्यनिरूपकभावोपपत्तेः केचित्तु घटत्वप्रकारता
निरूपितविशेष्यतावच्छेदेन भूतले घटवदिमे तादृशज्ञाने स्वीक्रियते अत एवोक्तज्ञानयोर्भेदः स्यादुः तर्हि इमाप
रे तु घटवदिमाद्याकारकं विशिष्टविशेषणात्मकज्ञानं द्विविधं विशिष्टवैशिष्ट्यबोधात्मकं केवलं विशेष्ये विशेषणांतरव
विशेषणांतरमितिरीत्या घटत्वाद्यवगाहि तत्र प्रथमे घटत्वादेः प्रकारतावच्छेदकत्वं द्वितीये तु प्रकारतात्मकविशेष्यता
निरूपितं प्रकारत्वं न तु प्रकारतावच्छेदकत्वमपीत्याहुः तत्र त्वं विशिष्टवैशिष्ट्यरीत्या विषयितिविशेष्यतावच्छिन्नत्वावच्छि
न्नाल्क विशिष्टविशेष्यतांतरावच्छिन्ना तत्र निर्धर्मितावच्छेदके घटस्याद्याकारकज्ञाने निरवच्छिन्नासधर्मितावच्छेदकघट
त्वादि विशिष्टबुद्धौ च घटत्वादिप्रकारतानिरूपितविशेष्यतादंत्वाद्यवच्छिन्ना अत एव दंडत्वादिकं तत्र धर्मितावच्छे

एतद्घटत्वाघाकारकत्वेन निरवच्छिन्नासधर्मावच्छेदकमपि मन्यते विशेष्यतावच्छेदकतायाएव धर्मितावच्छेदकताघटा
१५ धितान्न विशेष्यतानिरूपितमवच्छेदकत्वं च न तन्निरूपितप्रकारत्वं तथा सति घटत्वादित्वाने अयं घट इत्यादिज्ञा
नेव घटत्वस्य धर्मितावच्छेदकत्वापत्तेः निर्धर्मितावच्छेदकविशिष्टबुद्धिविलोपप्रसंगाच्च किंतु प्रतियोगिता
दिनिरूपितावच्छेदकत्ववत् स्वरूपविशेषः पदार्थान्तरमेव वा अथवा प्रकारता विशेष एव तत्र अस्याप्यासधर्मि
तावच्छेदकतानस्य धर्मितावच्छेदकप्रकारकत्वोपपत्तेः पेतन्निष्ठतरत्वान्नीयप्रकारतान्तरकल्पने गौरवात् न च ताना
नारूढत्वतद्धर्मनिष्ठप्रकारतयैवोपपत्तेर्नातिरिक्तप्रकारताकल्पनमिति वाच्यं एवमपि तद्धर्मितावच्छेदकसमानविषय
ताकानेनत्वानेघुताइशप्रकारताप्रतियोगित्वकल्पनापेक्षया तावत्साधारणैकधर्मितावच्छेदकताप्रकारतात्वकल्पने
लाघवात् न चैवं अयं घट इत्यादिज्ञाने दण्डत्वादेः स्वरूपाविधर्मितावच्छेदकत्वापत्तिरिति ततोः पमपं इत्याघाकारकस्मर राम
णद्वीप्रसंगादिति वाच्यं तत्र दीपप्रकारतानिरूपिताया धर्मितावच्छेदकतायाः अप्रामाण्य एव तद्दीपधर्मितावच्छेदकः १५

उक्तस्थले च दण्डत्वनिष्ठधर्मितावच्छेदकतयाः स्वात्मकप्रकारतया निरूप्यनिरूपकभाव×क×वि
रहान्नातिप्रसंगः न चैवं दण्डत्वादिकं घटत्वादेरपि धर्मितावच्छेदकं न स्यात् तन्निष्ठधर्मितावच्छेदकतयाघ
टत्वादिप्रकारताया अपि निरूप्यनिरूपकभावे मानाभावात् ० परंपरया निरूप्यनिरूपकभावस्य च
प्रहेतेपि सत्त्वादिति वाच्यं ० एतदनुरोधेनैव धर्मितावच्छेदकत्वविशेषणीयप्रकारत्वयोरपि निरूप्यनि
रूपकभावोपगमात् ॥ यत्प्रकारतानिरूपितत्वावच्छेदेन विशेष्यतायाः यदवच्छेद्यत्वं स एव तद्धर्मितावच्छे
दकः उक्तस्थले च स्वप्रकारतानिरूपितत्वावच्छेदेन न विशेष्यतायाः स्वावच्छेद्यत्वमतो न स्वाशेस्वस्य ध
र्मितावच्छेदकत्वापत्तिरित्याहुः विशेष्यता च समूहालंबने प्रकारभेदाद्भिद्यते ० समूहालंबनस्य प्रत्य
कप्रकारकतानन्सामग्रीसमाजनियततया प्रत्येकप्रकारकतानीयनानाविशेष्यताप्रतियोगित्वस्यै
व तत्र सत्वात् ० अयं घटः दण्डी कुंडली इत्याघाकारके कधर्मितावच्छेदककापरधर्मप्रकारकताने धर्मि
तावच्छेदकतायाः प्रकारताविशेषत्वमते उभयप्रकारतानिरूपिता एकैव विशेष्यता धर्मितावच्छेद

कृज्ञानांतरसाधारणप्रकारतास्वीकारेतु प्रकारभेदेन विशेष्यताभेदः यदि च समूहालंबने विशेषणवि
७५ शेष्यतावच्छेदकभावानापन्नखड्गकुंडलोभयविशिष्टविषयकः खड्गी कुंडली चैत्र इत्याकारकबोधो
नुभवसिद्धः तदा तत्राप्युभयप्रकारतानिरूपितैकैव विशेष्यता अन्यथा समूहालंबनात् वैलक्षण्यानुप
पत्तेः एवं मिथो विशेषणविशेष्यतावच्छेदकभावानापन्नखड्गकुंडलोभयादिकं यत्र शौर्यादिधर्मितावच्छे
दकतया भासते खड्गी कुंडली चैत्रः शूर इत्याकारके तादृशे खड्गकुंडलोभयादिप्रकारतानिरूपिताए
कविशेष्यता तादृशविशेष्यता च तादृशोभयाद्यवच्छिन्नशौर्यादिप्रकारतानिरूपितविशेष्यतातो भिन्ना अ
भिन्ना वेति पूर्वोक्तवदूहनीयं एवं खड्गाद्येकतरधर्मितावच्छेदकतापन्नस्यैवापरस्य कुंडलादेर्विधेयधर्मि
तावच्छेदकत्वं यत्र तत्र खड्गादिप्रकारतानिरूपितकुंडलाद्यवच्छिन्नविशेष्यता विधेयप्रकारतानिरूपितोभ
यधर्मावच्छिन्नविशेष्यतयोरभेदः अन्यथा मिथो विशेषणविशेष्यतावच्छेदकभावानापन्नखड्गकुंडलो
भयधर्मावच्छिन्नविशेष्यकशौर्यादिविधेयकबोध एव यत्र स्वातंत्र्येण कुंडलस्य खड्गधर्मितावच्छेदक

तयाभानं तादृशसमूहालंबनात् तस्य वैलक्षण्यानुपपत्तेः एवं सति कुंडलादेः खड्गादिप्रकारतानि
रूपितविशेष्यतायाः अवच्छेदकत्वेपि यथा न तस्य च धर्मितावच्छेदकत्वं तथोपपादितं प्रागेव तत्रोक्त
विशेष्यता ख्यातेर्भिन्न एव किंतु एकविशेष्यतापरविशेष्यावच्छेदकभावापन्नेति समूहालंबनाद्वि
शेष इत्यपास्तं प्रकारतादिवद्विधेयत्वमपि विषयतांतरं न तु तत्प्रकारत्वमेव तद्धर्मितावच्छेद
कस्यापि तथात्वापत्तेः अथ विशेष्यतावच्छेदकताभिन्नमुख्यविशेष्यतानिरूपितप्रकारतैव
विधेयता पर्वतो वह्निमान्नि साध्ये च पर्वतत्वादिरूपधर्मितावच्छेदकनिष्ठप्रकारता धर्मिताव
च्छेदकताभिन्नैव धर्मितावच्छेदकतायाः प्रकारतात्वस्य व्यवस्थापितत्वात् अतो न तत्र पर्वतत्वा
देर्विधेयतापत्तिः तादृशज्ञाने वह्न्यादेरिव वह्निमत्पर्वतवान्देश इत्यादौ वह्न्यादेर्विधेय
तावारणाय मुख्यविशेष्यतानिरूपितत्वं विशेषणं मुख्यत्वं च विशेष्यतायां प्रकारतानवच्छि
न्नत्वं प्रकारताभिन्नत्वं वा न च विशेष्यतावच्छेदकताभिन्नत्वाद्युपादित्सितं विनापि पर्वतो वह्नि

मानसिसाध्यनुमित्यनंतरं पर्वते वह्निमाननुमिनोमीत्याद्याकारस्य वह्न्यादिविधेयत्वावगाहिनोनुव्यवसायस्योत्पत्त्या निरूक्तप्रकारतायाः
विधेयतात्वेनोपपत्तेरितिवाच्यं वह्निप्रकारकानुमितेस्येव ताद्दशानुव्यवसायविषयत्वोपगमात् नचैवं वह्निमान्पर्वतो घटवानित्यनुमि
त्यनंतरमपि ताद्दशानुव्यवसायापत्तिरिति वाच्यं निरूक्तत्वन्निष्ठप्रकारताकत्वस्य तत्प्रकारकानुमितित्वव्यंजकतया ताद्दशापत्तसंभ
वात् भवन्मतेपि तद्विधेयकानुमितौ यथाकथंचिदुपस्थितत्वादिविधेयकत्ववारणाय तन्नतद्विधेयकत्वं हेतुतायां आवश्य
७ कत्वात् नच ताद्दशानुव्यवसाये तन्निष्ठविलक्षणविषयतारूपविधेयतायाः प्रतियोगितासंबंधेन हेतुत्वकल्पनं नापेक्ष
या निरूक्ततन्निष्ठप्रकारतायाः गुरुशरीरायाःताःसंबंधेनहेतुताकल्पने गौरवाद्विलक्षणविषयतासिद्धिरितिवाच्यं कार्यका
रणभावलाघवानुरोधेन ताःसातिरिक्तपदार्थसिद्धेः सिद्धांतविरोधित्वात् अन्यथा धूमादिपरामर्शजन्यतावच्छेदकतया व्याके
कादिलिंगकानुमितिव्यावृत्तविलक्षणविषयतासिद्धिप्रसंगात् नच निरूक्तप्रकारतातो तिरिक्तैव विधेयता त्वयाविषयता
अन्यथा धर्मितावच्छेदकताभिन्नत्वाद्यनुपस्थितिदशायां वह्निमान्पर्वतो घटवानित्यसाध्यनुमित्यनंतरं पर्वते घटमनु
मिनोमि न वह्निमित्याद्याकारकस्य वह्निविधेयकत्वाभावावगाहिनोनुव्यवसायस्यापलापप्रसंगात् वह्न्यादि
प्रकारकानुमितिविषयस्य वह्निप्रकारकत्वसामान्याभावावलंबन[redacted]त्वासंभवादितिवाच्यं धर्मितावच्छेदक
ताभिन्नत्वाद्यनुपस्थितिदशायां ताद्दशप्रतीतेः प्रामाणिकत्वेनि

रूक्तप्रकारतायामेव विधेयतात्वाद्धर्मविशेषस्वीकृत्य तेन रूपेण निरूक्तप्रकारतायाः प्रतियोगितासंबंधावच्छिन्नाभावस्यैव
नीद्दशप्रतीतिविषयतायाः स्वीकरणीयत्वात् भवन्मतेपि संबंधादिभेदभिन्नविधेयतानामनुगमाय ताद्दशातिरिक्तधर्मस्वी
कारस्यावश्यकत्वात् अन्यथा विधेयतानामननुगमेन तत्तत्सामान्यधर्मावच्छिन्नाभावासंभवेन तत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नाभावक
टस्यैव ताद्दशप्रतीतिविषयतायाः स्वीकर्तव्यतयावश्यं भवता टस्य विशिष्यमुपगमे हस्त्रेणापि तद्धीतुमशक्यत्वपाताद्दश
प्रतीतेरेवानुपपत्तेः विषयताप्रतियोगिकाभावत्वेन तावद्भावानां तद्विषयत्वोपगमेन ताद्दशप्रतीतेः प्रतियोगितावच्छेदक
तानवगाहितया वह्निमनुमितिनोमीत्यादिप्रतीतेर्विरोधित्वानुपपत्तेरिति चेन्न निरूक्तप्रकारताया एव विधेयतात्वेपि अं
त्यलादिभेदः हृदेवमोभावस्याद्याकारकस्याध्यविशेष्यकानुमितीनां तद्विधेयकत्वानुपपत्तेः तथाविधानुमितिविशेष्यतायां विधे
यतात्वोपगमोपि नुपपत्तिरिति चेत्तर्हि ताद्दशानुमितिविशेष्यतायास्तत्समानप्रकारकत्वसमानविशेष्यकत्वविषयादिसाध्यकानु
नुमितत्वविशेषत्वेन तत्साध्यापीतरभेदादि विधेयकत्वापत्तेः। अपरपक्षिकादिपक्षकताद्दशानुमितितत्साध्यकताद्दशानुमि

मोऽर्थिंत्वमित्रे वत्ताहशः विशेष्यताएवं च साध्यविशेष्यकानुमितिविशेष्यतापामेव विधेयताभ्युपेयत इति नोक्तातिप्रसंग इति चे
त्साध्यविशेष्यकानुमितावतिरिक्तविधेयतात्मकविशेष्यतोपगमे तु तत्र भेदः एतद्धि या मिमाद्याकारकपृथिवीसाध्यकानुमितौ
१८ विधेयतात्मकं विशेष्यत्वं तत्तदनपाविधेयप्रसङ्गे चात्मविशेष्यत्वमितितत्रैव विशेष्यतातांकल्पनापेक्षापाप्रसक्तानुमिति
साधारणपाएकविशेष्यतामाः साध्यविशेष्यकसाध्यविशेषणकानुमितिसाधारणापाएकस्या विधेयतापाश्चकल्पनस्यैवोचित
त्वात् न वास्मन्मते अनुमितौ पाविधेयतात्मिकाविशेष्यतासैव प्रसङ्गेपीति न विशेष्यताद्वयकल्पनमिति वाच्यं प्रसक्तेवि
धेयतात्मिकातद्भिन्नात्मिकावा विशेष्यताकल्पनं तस्मात्तद्विनिगमनाविरहात्॥ पत्र साध्यविशेषणकानुमितौ न्यूनतिर
क्तप्रकारतेव विधेयतान्यातिरिक्तविधेयतानुसाध्यविशेष्यकानुमितावेव अनन्तसाध्यविशेषणकानुमितौ ब्रह्मि तु
अतिरिक्तविधेयतासंबंधकल्पनावेद्यतन्निरूपितस्वत्वं तन्निरूपितप्रकारतासु विधेयतात्वकल्पने लाघवादिति तद एम
पिनवारुतादृशप्रकारतापाविधेयतात्वोपगमे पर्वतो वह्निमान् पर्वतो निर्धूमः सादित्याकारकसमूहालम्बनापमात्रक १८

तानस्यवह्न्यादिविधेयकत्वाभावप्रतीतेरनुपपत्तेः न चेष्टापत्तिः तत्पासत्तितादृशापत्ननंतरं पर्वतेध्रुमाभावमापादयापिन
तु वह्निमिमाकारकवह्निविधेयकत्वाभावप्रतीतेरनुपपत्तेः एतेन साध्यविशेष्यकानुमितेरेव प्रामाणिकी अत्र प्रसिद्धसाध्यक
स्थले विशेष्ये विशेषणताधिरीत्या साध्यविशेषणकानुमितिरेवात्मपतेविशिष्टबुद्धिसामान्ये विशेषणतानहेतुतापातिर्मक्ति
कत्वात् तथा च निरूक्तप्रकारेनेव विधेयतामावसाध्यकस्थले तु साध्यविशेष्यकानुमितेरसंताप्रामाणिकत्वपात्तत्रसुतरामे
वेत्यपि निरस्तं मन्तुम्यनुमितावाप्यश्च तद्व्याप्यवत्तातानंतरमथानुपपत्तिविरहात् न वनामार्थमोसात्ताद्वपस्याप्रसुम
त्रतपात्वमेव तद्विधेयकत्वमिति तदसत् पतोऽतिरिक्तविधेयतानभ्युपगमे तद्व्याप्यवत्तातानस्व्याख्यानेतरोऽमत्रतत्त्वका
रकानुमितित्वादिकमेव तन्मतावच्छेदकं वाच्यमन्न तु तात्रतद्विधेयतानिवेशसंभवः अन्यात्मात्प्रयपत्रसंगात् तथा च सिद्ध
भावामाप्यतिरेकनिष्ठ्यप्रपूपकाराणां सम्बन्धिनवह्निव्याप्यवत्तातानानंतरोऽमत्रयोर्वह्निमत्सर्वतत्वावच्छिन्नपत्तकघटादिविधेयका
नुमित्यापत्तेरपितादृशतानजन्यतपावह्निविधेयकत्वप्रसंगाद्युतिपत्ततावि शेषादित्यत्वस्वविधेयताशरीरघटकत्वेपत्तता

धुपस्थितिविरहकालेपिसर्वानुभवसिद्धायावद्दिनानुमितेमात्माघाकारकप्रतीतेरपलापप्रसंगात्तन्नचपक्षतानिशेषादितस
१९ विशिष्टबुद्धावहेतुत्वादित्यव्याप्यवत्त्वात्तानजन्यत्वसंबंधेनवह्न्यादिमदन्यत्वमेवतादृशबुद्धीनिविषयोक्तनत्रनपक्षतादु
पस्थितेरपेक्षासंबंधतानस्यविशिष्टबुद्धावहेतुत्वादितिवाच्यंअनंतपदार्थघटितताद्दशभ्रमस्यसंबंधत्वेमानाभावात्एवमेव
तन्नतेशाब्दबोधस्यसविधेयककत्वानुपपत्तिस्तस्यव्याप्यवत्ताहतानातनमवात्तनवतत्रनिरुक्तप्रकारेनैवविधेयतेतिवाच्यंअपर्वते
वह्निरित्यादिवाक्यजन्यशाब्दबोधेवह्न्यादेर्विधेयत्वानुपपत्तेःनचतत्रवह्न्यंशेपर्वतांशेपत्वमेवविधेयंनतुपर्वतांशेवह्निरिति
वाच्यंशाब्दबोधेचरमनिर्दिष्टपदार्थस्यैवविधेयत्वात्तेनतएवस्यकारोद्यपमेवमेपदरपरस्मादौविधेयत्वेनतत्रास्पर्यविषयस्य
मकारादेःप्राक्निर्दिष्टपदस्यापिविधेयतापातात्तद्विधेयकान्वयबोधासंभवादात्मकारिकाविधेयाविमर्षदोषमुदाहरंतिअतएव
वगुणानांगुणत्वमित्यादौगुणत्वस्यैवउद्देश्यतावच्छेदकतयाविधेयतयाचान्वयबोधानुपपत्तिराशंकितावर्धमानोपाध्याएम
प्याप्तेःविशेष्यस्याविधेयत्वेतत्रपरणत्वस्यतदनुपपत्त्याताहृशशंकनासंगतेःनवपरार्थानुमानेगुणत्वरूपलक्षतावच्छे १९

दकधर्मावच्छिन्नेतरभेदसाधनायप्रयुक्तादितरव्यापकीभूताभावप्रतियोगिगुणत्ववानयमित्येतादृशोपनयावयवात्वे
पबोधानुपपत्तिरेवतैराशंकितेतिवाच्यंतत्रइदंद्रव्यान्तरस्त्वदंगावानित्यादावविधेयांशेव्याप्तिमान्नाख्विनोनगुणत्वसंबंधि
नएवाभेदसंबंधेनविधेयतयाऽन्वयबोधानुपपत्तिविरहात्तन्नवनामार्थयोःसाक्षात्अन्वयस्यासुमन्त्रतयापर्वतेनैव
क्निरित्यादौपर्वतांशेकथंविधेयतयाऽन्वयइतिवाच्यंसाक्षात्विशेषणविशेष्यभावेनाव्ययस्यैवनामार्थयोरनभ्युपगमा
त्अत्रपरंपैवविशेष्यविषयताभावोपरामानत्त्रशब्दबोधेचरमनिर्दिष्टपदार्थस्यविधेयत्वेवपर्विरूपात्तमिमा
दौअत्तोवैरूप्यस्यविधेयत्वानुपपत्तिःवैरूप्यविशिष्टस्यान्तुत्वएवतत्रवपुरंशेविधेयत्वेअलक्ष्यतन्मत्तेमत्रापिअ
लक्ष्यतन्मतापाएवविधेयतयानामर्थविषयत्वमिमस्यैवनुशब्दकतमाअलक्ष्यत्तापात्रविधेयत्वेनअविसृष्टवि
धेयांशेदाहरणानापात्अनुपपत्तेःपदविलनवस्तुतःस्वत्वनोविवक्षितमहद्दृव्यापकधर्मसंपादकतयानविधेय
त्वेनविवक्षितत्वंअपितुतत्स्वतःलक्ष्यतापाएवेतिमन्यतेतदातुलंप्रहरेतेमीनिवेत्रसमासानिरिक्तस्यलेचमनिर्दिष्ट

स्वविषयतानिरूपकत्वात्। एवं निरुक्तप्रकारतापादिविधेयतान्वे द्वितीयमेवोक्तमिति वेन्नादौ विधेयत्वेन विवक्षितस्य समासघट
२० कपर्वतपदेन प्रतिपादने विधेयाविमर्शः मैवं द्वितीयामित्यत्र नेत्यमस्तपदेन प्रतिपादनोद्बोधारम्भालंकारिकप्रवादविरो
धश्रेणे विधेयतावतन्निरूपितोद्देश्यतादिप्रकारतादिभिन्नविषयताविशेषएवननवैवं विशेष्यतैवोद्देश्यतापर्वते
वह्निरित्यादिवाक्यजन्यशाब्दबोधे साध्यविशेष्यकानुमितेः अप्रामाणिकत्वेन तत्रैवपर्वतत्वस्योद्देश्यतानुपपत्तेः नवधि
धेयतानिरूपकत्वमुद्देश्यत्वेन व्यपदेशे विधेयस्य विधेयत्वेन स्वविशेष्यत्वे प्रकारकत्वे वा सततमेवेति किमुद्देश्यताख्या
तिरिक्तविषयत्वोपगमेनेति वाच्यं उद्देश्यत्वमेवातिरिक्तं तन्निरूपकत्वमेव विधेयत्वमित्यस्यापि वक्तुं शक्यत्वात् विनि
गमनाविरहेणोभयस्यैवातिरिक्तत्वासिद्धेः इदंत्वत्र ध्येयम् अस्तु विधेयत्वमुद्देश्यत्वमतिरिक्तं तयोर्विषयतात्वेनानाभा
वः पर्वतो वह्निमानित्यनुमितौ पर्वतत्ववह्न्यादिषु तथाविधप्रमत्वसाधारणविशेष्यताप्रकारतास्वीकारस्यावश्यकतया तत् एम
तत्पर्वतादृशत्वेन स्पष्टविषयकत्वोपपत्तेः प्रकारतादीनां तत्रानुपगमे तादृशानुमित्यादीनां बाधाप्रतिबध्यप्रसंगः वि २०
रोधितानाप्रतिबंधकत्वप्रसंगाच्च। प्रकारतादीनामेवतादृशप्रतिबध्यप्रतिबंधकभावावच्छेदकत्वादित्यादिक्॥ ॥ ॥

इति गदाधरीयो वादार्थः

संवत् १७७२ माघवदि १२ [illegible]
[illegible] लिखितमिदं ग्रंथ [illegible]